

ВІДГУК
офіційної опонентки
докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри службового
та медичного права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ЛИТВИН НАТАЛІЇ АНАТОЛІЇВНИ
на дисертацію ДАНІЛОВОЇ АННИ ВІКТОРІВНИ на тему:
«Юридична відповідальність за порушення законодавства про
запобігання виникненню і поширенню особливо небезпечних
інфекційних хвороб», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми.

Актуальність обраної теми зумовлена сучасним етапом державотворення України, який передбачає зміцнення демократичних, соціальних і правових засад та формування дієвих механізмів забезпечення прав людини. Однією з таких ключових сфер є охорона громадського здоров'я, де особливо гостро постає проблема юридичної відповідальності за порушення правил запобігання виникненню і поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Особливої уваги потребує проблематика протидії особливо небезпечним інфекційним хворобам, здатним до пандемічного поширення, що підтверджується досвідом пандемії COVID-19 та виявленими під час її подолання недоліками правозастосовної практики. Попри наявність наукових напрацювань окремих учених, комплексного аналізу юридичної відповідальності у сфері запобігання виникненню та поширенню таких хвороб у вітчизняній науковій літературі досі не здійснено, що обумовлює наукову новизну та доцільність проведення цього дослідження.

Вагомого значення набуває й висвітлення практичних проблем, що виникли під час пандемії COVID-19, які засвідчили недостатність наявних правових механізмів, суперечливість застосування правових норм, а також відсутність належного рівня готовності держави до реагування на масштабні епідемічні виклики.

Обрання дисертанткою проблематики дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у межах науково-дослідних робіт Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, зокрема, «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (номер державної реєстрації 0117U000103), «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106) та «Тенденції розвитку держави і права в сучасному світі» (номер державної реєстрації) (номер державної реєстрації 0124U001009).

Викладене свідчить про актуальність обраної А. В. Даніловою теми дисертації, її теоретичну і практичну значимість, а також логічність постановки й вирішення наукової проблеми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації є обґрунтованими, переконливими та методологічно вірними, мають системний, комплексний характер і містять необхідну новизну. Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження. Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно та зауважень не викликають. Так, об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері юридичної відповідальності за порушення законодавства про запобігання виникненню і поширенню особливо-небезпечних інфекційних хвороб (далі – ОНІХ) із пандемічним потенціалом. Предметом дослідження є нормативно-правові засади, теоретико-правові аспекти та механізми реалізації юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо запобігання виникненню і поширенню ОНІХ із пандемічним потенціалом. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, фундаментальною теоретичною та емпіричною основою дослідження, що свідчить про належний рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових (діалектичний, аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-правових методів (догматичний, системно-структурний, функціональний, порівняльно-правовий, історико-правовий, статистичний, моделювання). Їх узгоджене застосування забезпечило всебічність, системність і наукову обґрунтованість дослідження, а також достовірність висновків щодо юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері запобігання особливо небезпечним інфекційним хворобам.

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дисертанткою, використано широке коло вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з адміністративного та кримінального права. Наукові джерела використані здобувачкою переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих або інших положень, висновків чи пропозицій їх авторів, що свідчить про зрілість дослідниці та її високу загальну наукову культуру. Авторкою використано широку нормативно-правову базу, а також достатній емпіричний

матеріал, репрезентативність якого вплинула на обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження.

У цілому, аналіз дисертації дає підстави констатувати, що вона є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням.

Із урахуванням чіткого та послідовного формулювання мети і завдань дослідження, авторкою достатньо повно розкрито основний зміст теми, висвітлено найбільш актуальні її проблеми і зроблено наукові висновки, що мають теоретичне й практичне значення.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою, з належним використанням понятійно-категоріального апарату, оформлена у відповідності до встановлених вимог. Матеріал викладений чітко, логічно, послідовно та доступно.

Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження. Повнота викладу в дисертації основних наукових положень, висновків і рекомендацій відповідає встановленим вимогам.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх значення.

Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою і колом розглянутих у дисертації питань.

Дисертаційна робота є одним із перших у вітчизняній науці комплексних спеціальних досліджень, в якому розглянуто доктринальні і прикладні проблеми кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення законодавства щодо запобігання виникненню і поширенню ОНІХ із пандемічним потенціалом.

Основні результати дослідження, що вирізняються науковою новизною, мають як теоретичне, так і практичне значення. Зокрема, вперше:

- у результаті наукового дослідження міжнародного регулювання стандартів у сфері запобігання виникненню та поширенню ОНІХ виділено три основних етапи розвитку такого правового регулювання;
- обґрунтовано, що оскільки карантин являє собою правовий режим, який обмежує основні права та свободи людини, порядок його встановлення, продовження та скасування, а також вичерпний перелік можливих обмежувальних заходів повинен бути встановлений окремим спеціальним законом про карантин;
- аргументовано, що формулювання в ч. 1 ст. 325 КК України «завідомо могли спричинити поширення цих захворювань» варто розуміти як «делікт створення небезпеки в широкому значенні», що характеризує діяння, а не наслідки кримінального правопорушення і вступає в конкуренцію зі ст.

44-3 КУпАП, а тому наслідки в ч. 1 ст. 325 КК України слід передбачити лише у виді заподіяння реальної шкоди, а саме поширення відповідних хвороб;

- доведено, що поширення ОНІХ варто кваліфікувати за ч. 2 ст. 325 КК України як спричинення інших тяжких наслідків, оскільки ОНІХ – це хвороби, для яких характерним є високий рівень смертності, що свідчить про небезпеку цих хвороб для життя людини;

- обґрунтовано, що звільнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 325 КК України, від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК України не допускається, оскільки шкода заподіюється не лише приватним, але й публічним інтересам, а також зважаючи на відмінність між кримінально-процесуальним та кримінально-правовим поняттям потерпілого;

- аргументовано, що формулювання діяння в ч. 1 ст. 44-3 КУпАП та ч. 1 ст. 325 КК України повинно бути однаковим, враховуючи єдність об'єкту адміністративно-правового та кримінально-правового посягання та сформульовано наступним чином «порушення встановлених відповідно до закону правил запобігання виникненню та поширенню інфекційних та масових неінфекційних хвороб».

Дисертація містить низку інших цікавих та аргументованих положень, висновків і рекомендацій, у тому числі щодо внесення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення норм адміністративного та кримінального законодавства, якими встановлено відповідальність за порушення законодавства про запобігання виникненню та поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб.

Таким чином, ступінь новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються теоретичною та практичною значимістю та можуть бути використані у:

- нормотворчості – під час підготовки пропозицій щодо удосконалення положень Кримінального кодексу України, КУпАП та спеціальних законів у сфері протидії виникненню та поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб, а також при розробленні проєктів нових нормативно-правових актів, спрямованих на підвищення дієвості механізмів юридичної відповідальності (довідка № 04-27/12-2025/252490 від 03.11.2025);

- правозастосовній діяльності – для забезпечення узгодженості тлумачення і реалізації норм адміністративного та кримінального права судами, органами досудового розслідування, прокуратурою та органами

виконавчої влади, що здійснюють політику у сфері громадського здоров'я та біобезпеки;

- освітньому й науковому процесі – під час викладання дисциплін «Кримінальне право», «Адміністративне право», «Медичне право», «Міжнародне право охорони здоров'я», «Теорія права та прав людини», а також у підготовці наукових, навчально-методичних та аналітичних матеріалів, присвячених проблемам юридичної відповідальності у сфері запобігання ОНІХ (акт про реалізацію результатів наукових досліджень № 01491/25 від 31.10.2025);

- експертно-аналітичній роботі – для підготовки висновків, рекомендацій та аналітичних матеріалів щодо оптимізації правового регулювання, зокрема стосовно узгодження адміністративної та кримінальної відповідальності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у сформульованих науково обґрунтованих пропозиціях, що спрямовані на вдосконалення законодавчих механізмів притягнення до юридичної відповідальності за порушення норм щодо запобігання виникненню і поширенню ОНІХ, підвищення ефективності діяльності компетентних органів та зміцнення правової основи державної політики у сфері громадського здоров'я.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо повно викладені в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації.

Основні положення та результати дисертації відображено в 13 наукових працях, серед яких 2 статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах Scopus, 3 наукові статті у наукових виданнях, що включені до переліку наукових фахових видань України, а також у 7 тезах доповідей на наукових конференціях.

Основні наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях, зарахованих за темою дисертації, та відображають актуальність обраної теми дослідження, її наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, а також є вагомим внеском дисертантки у розвиток науки адміністративного, кримінального та медичного права.

Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають самостійний характер та отримані дисертанткою на підставі особистих досліджень. Відсоток особистого внеску в публікаціях,

виконаних у співавторстві, авторкою вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень.

Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертаційної роботи, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та англійською мовами та відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертаційної роботи та відповідає її змісту.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації.

У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, потрібно звернути увагу дисертантки на певні положення, що потребують уточнення та додаткової аргументації. А саме:

1. У висновках до розділу 2 (с. 123) авторка обґрунтовує доцільність законодавчого закріплення порядку встановлення, продовження та скасування карантину, а також визначення вичерпного переліку можливих обмежувальних заходів у спеціальному законі про карантин. Запропонований підхід видається дискусійним. Зокрема, на сьогодні порядок встановлення, продовження та скасування карантину вже врегульовано Законом України «Про систему громадського здоров'я», який передбачає, що конкретні обмежувальні протиепідемічні заходи запроваджуються постановами Кабінету Міністрів України. Крім того, викликає сумнів доцільність законодавчого закріплення вичерпного переліку таких заходів, оскільки об'єктивно неможливо наперед передбачити всі можливі форми протиепідемічних обмежень, які можуть бути необхідними у майбутньому. Характер, масштаб та специфіка заходів значною мірою залежать від особливостей конкретної інфекційної хвороби, що стане підставою для запровадження карантину, а також від епідеміологічної ситуації. У цьому контексті гнучке регулювання на рівні підзаконних актів виглядає більш виправданим з огляду на потребу оперативного реагування держави на епідемічні загрози.

2. На стор. 172 дисертаційної роботи авторка пропонує тлумачити поняття «інші тяжкі наслідки», передбачене ч. 2 ст. 325 КК України, виключно як фізичну шкоду, завдану життю або здоров'ю людини. Таке трактування видається дискусійним, оскільки порушення встановлених правил і норм, спрямованих на запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам, у разі їх поширення може спричиняти не лише шкоду життю і здоров'ю населення, а й мати наслідком заподіяння істотної матеріальної шкоди, негативний вплив на довкілля, а також інші суспільно небезпечні наслідки комплексного характеру. У зв'язку з цим доцільним видається ширший підхід до тлумачення зазначеної оціночної ознаки з урахуванням різноманіття можливих негативних наслідків таких правопорушень.

3. Тема дисертаційної роботи присвячена юридичній відповідальності за порушення законодавства про запобігання виникненню та поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб, однак у дослідженні поза увагою залишилося ґрунтовне з'ясування змісту поняття «особливо небезпечні інфекційні хвороби». Окрім того, галузеве законодавство у зазначеній сфері проаналізовано лише фрагментарно, без комплексної оцінки його системності та ефективності. Більш детальний розгляд цих питань, на наш погляд, сприяв би глибшому розумінню нормативних засад правового регулювання та дозволив би більш повно розкрити специфіку юридичної відповідальності за відповідні правопорушення.

Проте висловлені зауваження жодним чином не применшують загальне позитивне враження від дисертаційної роботи та лише підкреслюють складність піднятих авторкою проблем і одночасно їх актуальність.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Данілової Анни Вікторівни «Юридична відповідальність за порушення законодавства про запобігання виникненню і поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб» є самостійною, завершеною науковою працею, що містить нові обґрунтовані та аргументовані результати, які у своїй сукупності є значимими для розвитку доктринальних і прикладних основ адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства щодо запобігання виникненню і поширенню ОНІХ із пандемічним потенціалом.

Зміст дисертації Анни Вікторівни Данілової відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація «Юридична відповідальність за порушення законодавства про запобігання виникненню і поширенню особливо небезпечних

інфекційних хвороб» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції 12 України 03 лютого 2017 року за № 155/30023, а її авторка – Данілова Анна Вікторівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Опонент:

**професорки кафедри службового
та медичного права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
докторки юридичних наук,
професорки**

Наталія ЛИТВИН